

УДК 141.144 [(477)Стус]

ВЕРБОВА РОКСОЛАНА,

*кандидат філософських наук, асистент кафедри історії філософії
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПЕРСОНАЛІСТСЬКІ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА

У статті здійснено аналіз ідей персоналізму у творчій спадщині Василя Стуса. Розкрито трактування українським письменником особи як персони через її прагнення до самовдосконалення. Окреслено феномен українського персоналізму крізь призму творчості В. Стуса в його інтерпретації людини як духовної особи.

Ключові слова: персоналізм; особа; самореалізація; персоніфікація; творчість; людина.

Постановка проблеми і стан її дослідження. Василь Стус був і залишається для українців такою статтю, яка визначає її культуру, ментальність і, зрештою, її совість. Він, пише І. Лопушинський, "показав своєму зацькованому, замордованому, зневіреному народові приклад особистості сильної духом правди і свободи, людини рідкісної моральної обдарованості. В. Стус став голосом сумління у світлі спотворених понять честі й порядності. Він став покутником за наші гріхи і слабкості" [1, с. 114].

Філософсько-літературна спадщина українського поета амбівалентно ідентифікується з філософськими поглядами персоналістів, що є актуальні і для сьогодення. На жаль, осмислення в ній буття особи, смислу її життя сьогодні ще залишається за межами філософських досліджень. Власне філософський аналіз творчості Василя Стуса ми спробуємо здійснити під кутом зору розуміння літератури як нетеоретичної форми філософування, у якій провідною постає проблема людського буття [2, с. 255].

Персоналістські мотиви у творчості українського поета досліджували В. Бабенко, І. Дзюба, М. Коцюбинська, В. Маринчак, Є. Сверстюк, Д. Стус, Л. Тарнашинська та інші. З філософів це - В. Маринчак [3], який концентрує свою увагу на персоналістських тлумаченнях поета взаємовідносин між особою і Богом; Л. Тарнашинська - у її роботі [4] проаналізовані персоналістські візії В. Стуса стосовно ролі мистецтва в житті кожної конкретної особи.

Необхідно також виокремити статтю І. Маленького "Космологія людської особистості і духу у взаємовідзеркалених всесвітах Василя Стуса" [5], де стверджується, що варто акцентувати на людині як виокремленій із живого світу особі та як частині природи - слухняній й підвладній законам Всесвіту, що стало важливим при розгляді проблематики нашого наукового дослідження. Як бачимо, є багато робіт, присвячених філософським ідеям у творчості В. Стуса, але немає спроби висвітлити його персоналістські погляди в одному дослідженні, що автор намагалась здійснити в цій статті.

Метою статті є спроба з'ясувати персоналістські ідеї у творчості В. Стуса, де важливе місце займає аналіз самоствердження та самореалізації особи. Поставлена мета зумовлює розв'язання таких **дослідницьких завдань**: окреслити персоналістські ідеї у творчості В. Стуса; обґрунтувати ключові ціннісні категорії

та засади, які використовувались В. Стусом щодо процесу формування проблеми самореалізації особи.

Виклад основного матеріалу. Без перебільшення можна стверджувати, вважає Л. Тарнашинська, що саме індивідуальне "Я" було відкрите й голосно заявлене молодими українськими поетами у 60-х роках минулого століття, що стало не тільки своєрідним антрополого-персоналістським маркером літературного покоління, але й значною мірою визначило тогочасні художньо-стильові пошуки. У ці роки таку акцентацію на персональному, вирізненому з-поміж усіх "Я" ідеологи від мистецтва трактували як справжній виклик суспільним приписам з їхньою догмою тотального масовізму, стандартизації та знеособленого "ми", яке було усталене й підтримане інститутами влади. Персоналізм у той час став по суті тим головним фокусом, за допомогою якого В. Стус намагався подолати ситуацію розірваності національної культури, соціокультурної упослідженості й неповноти буття особи [6, с. 6].

Випадок В. Стуса, з точки зору О. Солов'я, неможливо збагнути без найглибшого занурення в його текст і його світогляд, в основі яких, безперечно, є етика крайнього суб'єктивізму [7, с. 281]. Філософське спрямування поезії В. Стуса, власне, й зумовлене напруженнями духовними та психічними процесами, які сталися зі свідомістю письменника. Можна сказати й про віднайдені В. Стусом, притаманні лише йому сенси буття, які він пізнав багато в чому через містичні персональні переживання, простіше кажучи, містичні осяяння, які віддзеркалювали психічне життя поета. Характерно, що В. Стус прийшов до них через стан абсолютного спокою, урівноваженості, гармонії між психічним і духовним [8, с. 215-216].

У його поетичних творах яскраво простежуються ознаки концептів персоналізму як філософського напрямку [9, с. 122]. Поезія митця, як доводить український дослідник Ю. Шевельов, є насамперед не поезією знахідок, а поезією знаходження. Якщо визнати його героями настроїв і почуття, то ці герої в усіх його кращих творах існують у русі, у процесі самоформування. Найбільше досягнення цієї поезії в схопленні емоцій, що народжуються, душевних рухів у процесі їхнього оформлення. Звичайно, В. Стус має свої переконання, вони тверді й безкомпромісні [10, с. 376]. Але вони "живуть у хвилях настроїв, і ці хвилі можуть сьогодні стреміти до берега, а завтра - геть від суходолу. Вони, як прилив і

відплив, але в морі ці рухи й напрямки суворо врегульовані, в поетичному ж морі В. Стуса вони не скуті жодними законами, крім законів внутрішніх, яких може й не знати сам поет, поки він не виявить ці закони у своєму самозверненні, самоворотті. Його шлях до поезії, до кожного вірша зокрема, лежить в самоспогляданні і, за Сковородою, - пізнанні самого себе" [10, с. 376]. Тобто, говорячи термінами персоналістської філософії, ідеться про взаємопов'язаність вираження двох взаємовідображуваних всесвітів - зовнішнього космосу й природи та внутрішнього всесвіту людської душі, всеосяжної людської особи й духу [5, с. 121], що, зокрема, відображає персоналістські мотиви у творчості В. Стуса.

На наш погляд, захопленість проблематикою особи у творчості митця не є випадковою, вона спричинена, насамперед, зацікавленням В. Стуса творчістю провідних філософів світу. Перебуваючи в неволі, в умовах "ампутованого існування", він захоплюється філософією екзистенціалізму, доробком Франкфуртської школи, китайської філософії, чимало часу приділяє вивченню праць А. Камю, Ж.-П. Сартра, К. Ясперса, М. Гайдеґера, Г. Марселя та ін. Як свідчить український поет, у їхніх працях йому вдається віднайти поживу для духу, для поетичної творчості, шліфування своєї особистості та професійної майстерності [9, с. 122-123]. Як зауважив Ю. Шерех, В. Стусові був дуже близький Габріель Марсель, філософ, у творчості якого християнський екзистенціалізм стикається з християнським персоналізмом. Особистісність, постійна увага до неї, персоналістські мотиви у ставленні до Бога ми виразно простежуємо й у творчості В. Стуса [3, с. 237].

Відтак, у своїх творах В. Стус найбільше уваги приділяє ствердженню людини насамперед як особи, вільної від старих канонів, особи в час первотворення. Так, наприклад, дитина відкриває для себе світ - уперше. Це стан існування поза звичкою, необхідністю, законом. У такому стані людину не цікавить ані минуле, ані майбутнє: весь світ - ось тут перед очима. І це ось-тут і тепер-водночас - єдиний образ людського щастя. Як проти - і внутрішньостояння природи. Природою як самого себе. Тут проявляється певна єдність особи в усезагальному, індивідуальному через імперсональне, у горизонтальному просторі [11, с. 11].

Поет звертається до космосу, до природи, у якій він відчуває себе її частинкою, але яка є не лише матерією. Бо вона, природа, наповнена вічним знанням та вічною пам'яттю. Він персоніфікує природу. Вона - учитель, бо володіє великим знанням, має свої вищі моральні закони та велику силу. І не пізнавши їх, не можна залишатись особою. Звідси невіддільність стану ліричного героя від виднокола, що його витворює Дніпро, сосни. І перебуваючи в епіцентрі цього неймовірного змішання всього сущого, ти, людина, мусиш пізнати себе [12, с. 65].

Тож за логікою образного світу поезії В. Стуса, деякі персонажі в ній наділені й "неживою" тілесністю. З одного боку, "природне" тіло не належить людині. Ним можуть розпоряджатися інші - ті, хто має владний статус (поезія "Цей корабель виготовили з людських тіл..."). З іншого боку, тіло, як недоречне, утрачає свою природну цілісність. Воно стає набором частин певного механізму: ("я застукав його зненацька, / і з переляку дві руки, дві ноги й тулуб / збіглися в тіло без голови") [13, с. 166]. Найвищий вияв подібної механічної "тілесності" репрезентує державець-інквізитор. Як вияв-

ляється, він абсолютно розбірний - до порожнечі, тобто він і є найбільш знеособленим безтілесним "ніщо" цього театрального світу (поезія "Я знаю майже напевно...") [14, с. 334-335].

Таким чином, світ, як і природу, поет персоніфікує. На метафоричній основі побудовані й ряд інших персоніфікованих контекстів, де лексема "світ" наповнена новими конотаціями: світ - живий організм:

*Як ти довго випростуєшся з землі,
білий світе!;
Вижовкни, світе мій,
Споловій мою душу, ранній [15].*

Персоніфікація природи проявляється в поезії "Оптимістичне", що ввійшла до циклу "Круговерть". Тут ліричний герой закликає вірити у свою землю, адже вона є тією основою, з якої, власне, і починається Людина: "Коли ти вірити в добро навик, то віруй в землю!" [16, с. 207]. Учнитися цієї віри варто у женців, які "беруть снопи на плечі", у садівників, які лопатами землю риють і здобрюють і, безперечно, у воїнів, які, беручи до рук зброю, щоразу йдуть "край свій боронить" [Там само]. Лише за цих обставин серце людини загартовується й навчається вірити в добро. У поезії "Звіривити, горілку пити..." (1964) земля постає як основа всіх основ і як порятунок, тому ліричний герой закликає: "...Триматися на землі! Нею б до печінок пропахнути..." [17, с. 48].

Цікавою, на наш погляд, у розумінні та персоніфікації образу землі є поезія "Ессе homo!" Спочатку ліричний герой певний у своїй всевладності: він може "спинити річку", "квітчати повесні, мов молоду, воскреслу землю". Але ці "уміння й звичаї" у певний момент життя змушують відповісти на питання: "Що доброго ти зробив у своєму житті задля рідної землі?" І це не риторичне питання, воно вимагає відповіді. Ліричний герой поезії, переймаючись відповіддю, указує на своє походження:

*Я виростав. З землі.
І син землі,
Не можу зупинитись.
Та й спинить
Мене ніхто не може [16, с. 219].*

Наявність порівняння (земля - "з людським серцем схожа") дозволяє говорити про небайдуже ставлення до землі. Тут же формується поетична образна парадигма: земля постає як уособлення безкрайого світу [18, с. 184].

Світ у поезіях В. Стуса протиставляється особі, яка в нього - "неповторна, і її духовне життя не збігається з життям інших, але вона відкрита іншим людям і світові" [10, с. 380]. Насправді ж, стверджує І. Маленький, набагато точніше було б пояснити в поезіях В. Стуса так вдало "намацані" ототожнення-розрізнення людської особи й духу та різність і єдність внутрішнього й зовнішнього всесвітів із точки зору суфійської тисячолітньої натурфілософії, у якій світ "такий і не такий", а людська особа "я і не я" в постійній співвіднесеності з окремою і в певному розумінні "поєднаною" свідомістю й духом, котрі одночасно розрізнені у своїх сьогохвилинних виявах і порухах настільки ж, наскільки цілісні і єдині у своїй множинності й одночасно всеєдності з довколишнім всесвітом [5, с. 125].

Отже, людина має подвійну сутність. З одного боку, це виділена з живого світу особа, з іншого - частка природи, слухняна й підвладна законам усесвіту. З одного боку - активна, націлена на одну мету сила, з другого -

сила, схована в собі, втаємничена й непокірна, суть якої (у тому числі й естетична) відшуковується не в самому предметі, а тільки в його численних відношеннях [19, с. 361], особливо у ставленні до іншого.

Узагалі амплітуда сприйняття В. Стусом іншого, як уважає Л. Тарнашинська, - досить широка - від гречного толерування й намагання вжитися у світ чужої душі, до цілковитого несприйняття й категоричного відкидання. Це можна пояснювати не тільки системою етико-художньої спорідненості чи неспорідненості, але й об'єктивною реальністю самого життя, яке з часом розмежувало шістдесятників "логікою вибору", позначившись певною мірою й на оцінках творчості окремих письменників [4, с. 144].

Як доцільно зазначає дослідник життя і творчості українського поета Д. Стус, саме ця інакшість, що проявляється в персоналістських інтенціях В. Стуса, водночас дозволяє й змушує суб'єкта - аби не зробити єдиним та самодостатнім об'єктом творчості "злий" світ самовдоволених пихатих людей та декор колючого дроту (власне те, із чого й має справжня "соціальна" людина творити світ в умовах неволі) - спрямовувати вітальні сили свого "ego" на пошуки та видовження в часі кожної значної емоції, що зачіпає тебе як особу, тебе справжнього, тебе егоїста, тебе-суб'єкта, а не твою соціальну функцію, нав'язану суспільством: за цих обставин писати про табір - означає визнати капітуляцію й свою цілковиту залежність перед суспільством. Тобто піддатися цьому тиску й обмежитися зовнішнім - визнати життєву поразку, зректися себе, того внутрішнього нарциса, що привів тебе на лаву підсудних і заточив у декоровану ґратами келію новітнього монастиря [20, с. 43]. Жити автентично для В. Стуса можливо і в бутті з іншими, у випадку, якщо особі вдасться дивитись на них саме як на інших, тобто сприймати їх як таких, що володіють власним автентичним буттям, точно так само, як і ця людина володіє своїм людським буттям. Отже, виходить, що необхідною умовою "самонародження" особи є її правильне ставлення до інших [21]. Таке розуміння співвіднесеності Я з іншими простежується й у французького персоналіста Е. Муньє.

Іншість у нього проявляється і через протиставлення Я-Ти. Ти, осібність, розіндивідуалізована цим світом: ширма, що була створена людьми й відокремлювала їх від світу, впала, розгородивши територію індивідуального Я. Я - це тільки частка всезагального, частка, загублена у всезагальному й розчинена в ньому. Я - тільки добрі очі великого самоспоглядального світу. Утратити свою індивідуальність - вималити до останку, щоб, зникнувши на випростореній території фізичного світу, засвітитися самому од себе [19, с. 368]. По суті, пошук смислу життя - це спроба досягти того, що для розуму недосяжне. Людина народжується в життя, щоб жити, її індивідуальний живий смисл у самому існуванні, що означає бути судиною живого, галаголом вітальних сил, що рухаються через неї і рухають нею.

Про мотиви персоналізму у творчості В. Стуса також свідчить і розгляд ним поняття "творчості" та співвіднесеності його із часом у збірці "Час творчості - Dichtenszeit". Тут проблема буття митця у світі розширюється до часових меж вічності. Образ поета у збірці "Час творчості" постає у вічному русі перетворення. Спочатку цей рух втілюється в образі Ріки Часу, смертної води, стрімкий потік якої розлучає поета з рідною землею, вивільняє від земних бажань. І поет, якому немає місця на землі, відчував, що належить відтепер

вічності. Це осмислюється у віршах: "І ось воно: відбитком по воді..." [22, с. 189], "Я разом зі смертю - пліч-о-пліч лечу" [23, с. 191].

Цілісна творчість, як зазначає В. Стус, характеризує цілісну особистість, і боротьба за її формування та утвердження є головним чинником, що формує цілісність особи. В одному з листів до сина В. Стус прохопився сокровенним: формуючи себе, він певний період свого життя влаштовував собі сповідь: що зробив за день доброго, що злого. Спробуйте собі уявити, а чи кожен із вас здатен витримати таку важку роботу над собою хоч би протягом тижня? Адже доводиться говорити перед найбільш поінформованою особою - своєю душею [12, с. 27].

Також ідеї персоналізму проявляються в поглядах В. Стуса, коли він акцентує на розгляді творчості як індивідуального та асоціального процесу, однак сама творча індивідуальність, як ніхто, є уособленням того соціуму, з якого вона витворилась. Отже, витоки художнього світу - особистісні, а витоки індивідуальності митця зумовлені цілим рядом обставин, серед яких він розглядає:

- 1) історію біологічної та соціальної еволюції людства;
- 2) генетичну пам'ять (і людства, і народу, і конкретної людини);
- 3) успадкований досвід минулих поколінь;
- 4) емоційне співпереживання "думок і прагнень великого загалу", звідси - розуміння глибинних планів цього загалу;
- 5) спостереження митця в різних сферах життя суспільства;
- 6) власний досвід діяльності в цьому суспільстві;
- 7) саморозвиток особи, її психологічна еволюція [24].

Лише за трьома першими витоками можливо визначити певний рівень спорідненості між митцями, решта ж названих обставин мають особистісний характер і формують цілком оригінальну індивідуальність письменника. Усі ці особливості лягають в основу спадщини митця, зумовлюють його ідейну спрямованість, вибір ним тем, формо-змістові особливості його творів. Осільки (як уже було сказано) витоки художнього світу - особистісні, то й відображення в цьому світі дійсності також має суб'єктивний характер. В. Стус визначає цей суб'єктивізм на трьох рівнях авторського вибору:

- 1) сфери відображуваного світу;
- 2) ракурсу відображення;
- 3) призми, через яку відображується світ.

Упродовж творчого життя автор може змінювати напрямки відображення дійсності на цих рівнях. Це пов'язано з динамічністю соціального оточення та рухливістю психіки митця, яка реагує на будь-які зовнішні чи внутрішні зміни [24].

"Читаючи книгу поезії - вивчаєш людину, - переконаний В. Стус, - увиходиш у її світ, пізнаєш, як його відображує письменник, і нарешті починаєш розуміти, хто пише. Розпізнавши риси обличчя автора, починаєш відчувати, як усе стало природньо освітленим. Лінія легко уявляється в перспективі. Мертвий зміст друкованого тексту набуває трепетної життєвості. Показуються заґрунтовані начерки, пошукові ходи, чуєш стереоскопічний простір авторового існування. Стає зрозумілою логіка вибору. Кожен вірш збірки знаходить для себе точно визначене місце в художній системі. А вся книга сприймається як психологічний портрет доброї людини (творчість - то акт доброти й найщедрішого самороззда-

ровування). Радіння й боління цієї людини є чи не найточнішими відбитками об'єктивного світу: адже вони виявляють, як людині живеться і дихається в цьому найкращому із світів" [25, с. 138].

Оце "і нарешті" означає ту дистанцію, радше той процес "увиходження", що його неодмінно мусить перейти літературний критик, перш ніж він - через пізнання феномену авторського "я" - замість мертвого тексту відчує його трепетну життєвість.

Персоналістські інтенції у творчості В. Стуса простежуються тоді, коли він наголошує на постулаті [4, с. 147]: "Поет - це людина. Насамперед. А людина - це насамперед добродій" [26, с. 11]. Сучасний поет перебуває в пошуку самого себе - у тому обширі, яким він - завжди в супереччя реальності - визначає простір своєї індивідуальності. А вірші - це знаки особистої певності й самоутвердження. Це міра авторської самодовіри й самоприналежності [19, с. 356, 358]. Отже, тільки та творчість, за В. Стусом, є життєдайною, яка сповідує активний гуманізм, можливість особи проявити себе в ній. Творчість для нього - це акт доброти, а поет - насамперед добродій, тобто творець добра, а добро, безперечно, не може бути безликим, воно несе на собі відбиток людської індивідуальності, яка неможлива без тієї "мистецької щирості", яка цю індивідуальність визначає та конкретизує [4, с. 146].

В. Стус писав: "Людина - твориться, самонароджується. Власне, хто Ти є поки що? Кавалок глини сирової, пластичної. Бери цей кавалок у обидві жмені і мни - доти, поки з нього не вийде щось тверде, окреслене, перем'яте. Уяви, що Бог, який творить людей, то ти є сам. Ти є Бог. Отож, як Бог самого себе, мни свою глину в руках, поки не відчуєш під мозолями кремінь. Для цього в Тебе найкращий час - Творися ж! (...) Не знаю, як Ти, але в Твоєму віці чув (відчував), що бачу більше, ніж бачать дорослі, що відчуваю в душі ціле море вражень, але передати було тяжко, бо слова були бідні - не такі барвисті, як відчуття (...)" 27, с. 410.

Говорячи про особу, В. Стус стверджує, що "вона (особа) живе, будучи субстанцією, і тоді є тільки своєрідним концентратом мертвих енергій, розкручених за законами макрокосму (додам, що людські, суб'єктивні назви таємних воль природи нас відсторонюють від істини, бо створюють суб'єктивний назво-варіант мертвого ходу макросвітів). І цих концентратів мертвих енергій, самопроваджуваних еліпсами незбагненних рухів, чекає момент самозасвічування, самоспалаху - як комплітація руху, проба різно- і всевнапрявленого руху" [28, с. 40]. Власна свідомість визначається українським письменником не як момент космічних фантазувань, а як початок, джерело, виток. Протягнута в просторі, тобто неконечна, особа таким чином окреслює свій початок і свій кінець. Концентрат невласних енергій зробив пробу самовиокремлення, а маючи ту чи іншу різноваріативність, нібито підвладну власним зусиллям, цей концентрат відчуває волю як право вибору - між кількома залізно вмотивованими варіантами. Людина для В. Стуса існує як особа через її індивідуальність, окремішність. Особа - це те, чого насправді не існує, бо вона є продукт роз'єданого, подільного буття. Спроба окремої людини репрезентувати ціле є статтею самоощуканства для особи.

Здатність раціоналізувати ірраціональне є, як стверджує В. Стус, простором ірраціонального пізнання. Тобто, "коли мертвому світові протиставити поокреме людське життя, то в першу чергу наражаємося на труд-

нощі його означення, на незбагненність його смислу. Цей смисл існує тільки в суб'єктивному заповненні голої порожнечі Невіди, у неможливості віддзеркалення у свідомості того, що не піддається усвідомленню" [28, с. 40].

Висновки

Таким чином, дослідники творчості В. Стуса акцентують на персоналістських ідеях у світогляді українського мислителя, де людина вже не осмислюється як просто об'єкт, який точно й чітко є встановлений. Людина є особою у становленні, як і весь світ, який є лише частиною особи. Людина вже здатна пізнати себе у вигляді відкритої структури "Я", і лише тоді вона може самореалізуватись як особа, натомість процес пізнання особою себе - це процес активного оволодіння буттям, процес самоздійснення.

Персоналістські мотиви у творчості В. Стуса проявляються в ключових ціннісних категоріях та засадах, зокрема, у здатності особи самореалізуватись та самоутвердитись та бути й залишатись собою, що є основою освоєння як зовнішнього, так і особистого світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лопушинський І. Метафора у структурі поетичного тексту Василя Стуса / І. Лопушинський, О. Ковнір // Актуальні проблеми української літератури і фольклору. - Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2001. - Вип. 6. - С. 114-120.
2. Полога В. Специфіка та екзистенціальний характер філософування Василя Стуса / В. Полога // Філософія науки: традиції та інновації. - 2010. - № 1 (2). - С. 254-262.
3. Маринчак В. Рецепція і відтворення християнського модусу буття в ліриці В. Стуса // Маринчак В. Настоятелность сказанного. Катастрофическое - сокровенное - сакральное в искусстве слова / В. Маринчак. - Харків : Права людини, 2010. - С. 231-239.
4. Тарнашинська Л. Простір авторського існування в інтерпретації Василя Стуса / Л. Тарнашинська // Актуальні проблеми української літератури та фольклору. - Донецьк : Вид-во Донецького нац. ун-ту, 2001. - Вип. 6. - С. 144-151.
5. Маленький І. Космологія людської особистості і духу у взаємовіддзеркалених всесвітах Василя Стуса / І. Маленький // Сучасність. - 2004. - № 1. - С. 120-137.
6. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (історико-літературний та поетикальний аспекти) / Л. Тарнашинська. - К. : Смолоскип, 2010. - 632 с.
7. Соловей О. Збірка Василя Стуса "Веселий цвинтар" і питання стильової динаміки / О. Соловей // Актуальні проблеми української літератури і фольклору. - Донецьк, 2008. - № 12. - С. 279-294.
8. Лисенко-Ковальова Н. Світосприйняття дійсності крізь призму поезії Василя Стуса / Н. Лисенко-Ковальова, О. Тищенко // Актуальні проблеми української літератури і фольклору. - Донецьк, 2008. - № 12. - С. 214-223.
9. Глушковецька Н. Екзистенційний дискурс табірної епістолярію Василя Стуса / Н. Глушковецька // Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. пр. / [за заг. ред. Г. Л. Токмань]. - К. : ІВЦ Держкомстату України, 2011. - Вип. 10. - С. 121-130.
10. Шевельов Ю. Трунок і трутизна / Ю. Шевельов // Василь Стус в житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників / [упорядк. і зредагували О. Зінкевич і М. Француженко]. - Балтимор ; Торонто : Смолоскип, 1987. - С. 376-416.
11. Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави) / Василь Стус. - К. : Тов. "Знання", 1993. - 96 с.
12. Стус Д. Життя і творчість Василя Стуса / Дмитро Стус. - К. : МП Фотовідеосервіс, 1992. - 87 с.

13. Стус В. Веселий цвинтар / Василь Стус // Стус В. Твори : у 4 т., 6 кн. / [ред. кол.: С. Гальченко, М. Гончарук, Т. Гундорова]. - Львів, 1994. - Т. 1, кн. 1. - С. 154-196.
14. Ходаківська Я. "Ця п'єса почалася вже давно...": тема театральності світу і її втілення у творчості Василя Стуса / Ярина Ходаківська // *Ucrainica. III Soucasna Ukrajinistika. Problemy jazyka, literatury a kultury. Sborník článku IV. Olomoucké sympozium ukrajinistu.* - 28-30 srpna, 2008. - С. 331-336.
15. Міщук У. Рецепція світу в мовтворчості Василя Стуса [Електронний ресурс] / Уляна Міщук // Молода нація. - К. : "Смолооскип", 2006. - № 1. - Режим доступу : <http://stus.kiev.ua/stusoznavstvo.htm>.
16. Стус В. Круговерть / Василь Стус // Стус В. Твори : у 4 т., 6 кн. / [ред. кол.: С. Гальченко, М. Гончарук, Т. Гундорова]. - Львів, 1994. - Т. 1, кн. 1. - С. 198-224.
17. Стус В. Звіром вити, горілку пити... // Стус В. Таборовий зошит / Василь Стус. - К. : Факт, 2008. - С. 48.
18. Поколенко Н. Концепція націопростору в ліриці В. Стуса / Н. Поколенко // Молода нація: альманах. - К. : "Смолооскип", 2006. - № 1 (38). - С. 183-191.
19. Стус В. Зникоме розцвітання // Стус В. Таборовий зошит / Василь Стус. - К. : Факт, 2008. - С. 356-373.
20. Стус Д. Берегами конспектів Василя Стуса. До літературної біографії письменника / Дмитро Стус // Слово і час. - 2000. - № 9. - С. 42-44.
21. Черемська О. Філософський аспект проблеми автентичності буття у творчості Василя Стуса [Електронний ресурс] / Ольга Черемська // Молода нація : альманах. - К. : "Смолооскип", 2006. - № 1 (38). - Режим доступу : <http://stus.kiev.ua/stusoznavstvo.htm>.
22. Стус В. І ось воно: відбитком на воді... // Стус В. Таборовий зошит / Василь Стус. - К. : Факт, 2008. - С. 189.
23. Стус В. Я разом зі смертю - пліч-о-пліч лечу... // Стус В. Таборовий зошит / Василь Стус. - К. : Факт, 2008. - С. 191.
24. Кандибка Н. Пізнати його мислення можна в кожному творі [Електронний ресурс] / Наталія Кандибка // Молода нація : альманах. - К. : "Смолооскип", 2006. - № 1 (38). - Режим доступу : <http://stus.kiev.ua/stusoznavstvo.htm>.
25. Стус В. Серед грому і тиші / Василь Стус // Сучасність. - 1995. - № 1. - С. 138-148.
26. Стус В. Двоє слів читачеві // Стус В. Таборовий зошит / Василь Стус. - К. : "Факт", 2008. - С. 10-11.
27. Стус В. Лист до дружини і сина // Стус В. Таборовий зошит / Василь Стус. - К. : "Факт", 2008. - С. 409-421.
28. Стус В. Із конспектів 1970-х років // Стус В. Твори : у 6 т., 3 кн. / Василь Стус. - Львів : Вид. спілка "Просвіта", 1997. - Т. 6, кн. 1. - С. 30-56.

Вербова Роксолана,

*кандидат філософських наук, асистент кафедри історії філософії
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПЕРСОНАЛИСТСКИЕ ИДЕИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВАСИЛИЯ СТУСА

В статье осуществлен анализ идей персонализма в творческом наследии Василия Стуса. Раскрыто понимание украинским писателем личности как персоны за ее стремление к самосовершенствованию. Определен феномен украинского персонализма сквозь призму творчества В. Стуса в его интерпретации человека как духовной личности.

Ключевые слова: персонализм; личность; самореализация; персонификация; творчество; человек.

Verbova Roksolana,

*Candidate of Philosophical Sciences, assistant of the history of philosophy Department
of the Ivan Franko Lviv National University*

THE PERSONALISTIC IDEAS AT THE CREATIVE WORK OF VASYL STUS

The article presents the analysis of the ideas of personalism in the creative work of Vasyl Stus. It is disclosed interpretation of Ukrainian writer of human as a person through its desire to self-improve. It is outlined the phenomenon of Ukrainian personalism through the prism of creative work of V. Stus in his interpretation of human as a spiritual person.

It is proved that philosophical-literary heritage of the Ukrainian poet ambivalently identifies on the philosophical views of personalism that is relevant for today. Unfortunately, the understanding of the being of the person, the meaning of its life today is still outside philosophical studies. In the article is implemented the philosophical analyses of Vasyl Stus creative work from the perspective of meaning literature as the nontheoretical form of philosophizing which is the leading problem is a human being.

It is focused on personalistic ideas in outlook of V. Stus where the human does not comprehend as simply object that clear and distinctly is installed yet in the article. It is affirmed that V. Stus analyzed the human as such that is person in formation, as all world, which only the part of person. Human be able to know itself in view of "I" open structure and only there it can self-realized as person, instead the process of cognition person itself - it is the process of active mastering a being, the process of self-performance.

Key words: personalism; person; self-realization; personification; creation work; human.

REFERENCES

- Lopushynskiy, I. and Kovnir, O. (2001), Metafor in the structure of the poetical text of Vasyl Stus, *Actual problems of the Ukrainian literature and folklore*, Issue 6, Donetsk national university, Donetsk, pp. 114-120 (ukr).
- Poluha, V. (2010), Specifics and existential character of philosophizing of Vasyl Stus, *Philosophy of science: tradition and innovation*, №1 (2), pp. 254-262 (ukr).

3. Marynchak, V. (2010), Reception and reconstruction of the Christian modus being of V. Stus, in: The urgency of said. Catastrophic - sacred - sacred in the art of words, *The laws of human Publishing*, Kharkiv, pp. 231-239 (ukr.).
4. Tarnashynska, L. (2001), Space of the existence of author in the interpretation of Vasyl Stus, *Actual problems of the Ukrainian literature and folklore*, Issue 6, Donetsk national university, Donetsk, pp. 144-151 (ukr).
5. Malenkyi, I. (2004), Kosmology of the human person and spiritual in reflection universe of Vasyl Stus, *Modernity*, №1, pp. 120-137 (ukr).
6. Tarnashynska, L. (2010), Ukrainian schistdesyatnyztvo: profiles on the foil of generation (historical-literature and poetical aspects), *Smoloskyp*, Kyiv, 632 p. (ukr).
7. Solovei, O. (2008), Collected volume of Vasyl Stus "Merry cemetery" and the question of style dynamics, *Actual problems of the Ukrainian literature and folklore*, № 12, Donetsk, pp. 279-294 (ukr).
8. Lysenko-Kovalovam, N. and Tyschenko, O. (2008), Worldview of the reality through the prism of poetry of Vasyl Stus, *Actual problems of the Ukrainian literature and folklore*, № 12, Donetsk, pp. 214-223 (ukr).
9. Hluschkovetska, N. (2011), Existential discourse of the prison epistolary of Vasyl Stys, *Theoretical and didactical philology*, Issue 10, *IVZ DERZHKOMSTAT* of Ukraine, Kyiv, pp. 121-130 (ukr).
10. Schevelov, Yu. (1987), Drink and poison, in Osyp Zinkevych and Mykola Franzuzhenko (Ed.), *Vasyl Stus in life, creative work, recollections and ratings contemporaries*, *Smoloskyp*, Baltymor, Toronto, pp. 376-416 (ukr).
11. Stus, V. (1993), The phenomenon of day (the ascent to Calvary glory), *Society "Zhannia"*, Kyiv, 96 p. (ukr).
12. Stus, D. (1992), Life and creative work of Vasyl Stus, *MP Photovideoservice*, Kyiv, 87 p. (ukr).
13. Stus, V. (1994), Merry cemetery, in S. Halchenko, M. Honcharuk, T. Hudorova (Ed.), *Stus V. Works: in 4 t.*, Lviv, pp. 154-196 (ukr).
14. Hodakivska, Ya. (2008), "This play becomes has long been...": theme of theatricality world and it embodiment in the creative work of Vasyl Stus, *Ukrainika. III Modern Ukrainistika. Problems of language, literature and culture*, Vol. 4, 28-30 August, pp. 313-336.
15. Mischuk, U. (2006), Reception of the world in the language creation of Vasyl Stus, *Moloda natsiya*, № 1, *Smoloskyp*, Kyiv, available at: <http://stus.kiev.ua/stusoznavstvo.htm> (ukr).
16. Stus, V. (1994), The whirlwind, in S. Halchenko, M. Honcharuk (Ed.), *Stus V. Works: in 4 t.*, b.1, Lviv, pp. 198-224 (ukr).
17. Stus, V. (2008), By beast how, to drink horilka, in V. Stus, *Prison notebook*, Fact, Kyiv, p. 48 (ukr).
18. Pokolenko, N. (2006), The conception of nationspace in lyrics of V. Stus, *Moloda natsiya*, № 1 (38), *Smoloskyp*, Kyiv, pp. 183-191 (ukr).
19. Stus, V. (2008), Disappeared of blossoming, in V. Stus, *Prison notebook*, Fact, Kyiv, pp. 356-373 (ukr).
20. Stus, V. (2000), Banks of the notes. To the literature biography of writer, *Word and time*, № 9, pp. 42-44(ukr).
21. Cheremska, O. (2006), Philosophical aspect of the problem authentic being in creative work of Vasyl Stus, *Moloda natsiya: almanac*, № 1 (38), *Smoloskyp*, Kyiv, available at: <http://stus.kiev.ua/stusoznavstvo.htm> (ukr).
22. Stus, V. (2008), And here it is: imprint on the water, in V. Stus, *Prison notebook*, Fact, Kyiv, p. 189 (ukr).
23. Stus, V. (2008), I together with die - side by side flying, in V. Stus, *Prison notebook*, Fact, Kyiv, p. 191 (ukr).
24. Kandybka, N. (2006), To know his mentality can in every work, *Young nation*, № 1, *Smoloskyp*, Kyiv, available at: <http://stus.kiev.ua/stusoznavstvo.htm> (ukr).
25. Stus, V. (1995), Through thunder and silence, *Modernity*, №1, pp. 138-148 (ukr).
26. Stus, V. (2008), Two words of reader, in V. Stus, *Prison notebook*, Fact, Kyiv, pp. 10-11 (ukr).
27. Stus, V. (2008), The letter to wife and son, in V. Stus, *Prison notebook*, Fact, Kyiv, pp. 409-421 (ukr).
28. Stus, V. (1997), From conspectus of 1970 years, in V. Stus, *Works: in 6 t.*, 3b., t.6, b.1, Publishing association "Prosvita", Lviv, pp. 30-56 (ukr).

© Вербова Роксолана

Надійшла до редакції 20.06.2016